

Volker Ullrich
NYOLC MÁJUSI NAP

Fordította
KURDI IMRE

Volker Ullrich

NYOLC MÁJUSI NAP

A Harmadik Birodalom
utolsó hete

CORVINA

A fordítás alapjául szolgáló kiadás:
Volker Ullrich: *Acht Tage im Mai. Die letzte Woche des Dritten Reiches.*
Verlag C. H. Beck, München, 2020

© Verlag C. H. Beck oHG München, 2020
Hungarian translation © Kurdi Imre, 2020

A könyv a Goethe Intézet támogatásával jelenik meg.

A borítót tervezte: Sebastian Stachowski

Jelen kiadvány a jogtulajdonos írásos engedélye nélkül sem részben, sem egészben nem másolható, sem elektronikusan, sem mechanikus eljárással, ideértve a fénymásolást, számítógépes rögzítést vagy adatbankban való felhasználást is.

Kiadja a Corvina Kiadó Kft., az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

1086 Budapest, Dankó utca 4–8.
e-mail: corvina@lira.hu www.corvinakiado.hu

Felelős kiadó: Kúnos László, a Corvina igazgatója
Felelős szerkesztő: Blaschik Éva
Műszaki vezető: Székelyhidi Zsolt
Korrektor: Berka Attila

ISBN 978 963 13 6704 1

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben,
a nyomda alapításának 138. esztendejében, 2020-ban.
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
Felelős vezető: Csöndes Zoltán vezérigazgató
www.gyomaikner.hu

TARTALOM

Előszó	11
Prológus – 1945. április 30.	15
Hitler halála a bunkerben – A Reichstag ostroma – München megszállása – A „Bajorországi Szabadságakció” – A dachau koncentrációs tábor felszabadítása – Dönitz főtengetnaggy mint Hitler utódja	
1945. május 1.	35
A Sztálinnal megkötni tervezett különbéke kudarca – A Dönitz-kormány programja és első intézkedései – A Hitler haláláról szóló hír nyilvánosságra hozatala – A Goebbels-család öngyilkossága – Kitörés a Birodalmi Kancelláriáról – Öngyilkossági járvány: a demmini események – Az „Ulbricht-csoport” Berlinben – Willy Brandt és Astrid Lindgren Stockholmban	
1945. május 2.	68
Reakciók Hitler halálára – Berlin kapitulációja – Fosztogatások – Az „Ulbricht-csoport” tevékenysége – Kutatás Hitler holtteste után – A szovjetek félrevezető játéka Hitler halálát illetően – A C hadseregcsoport részkapitulációja Olaszországban – Németország katonai helyzete – A Dönitz-kormány székhelyének áthelyezése Flensburgba – Wernher von Braun rakétakutató csoportjának elfogása – Victor Klemperer Unterbernbachban: Az első találkozás az amerikaiakkal	

1945. május 3.	108
Megbeszélés Flensburgban a megszállt területek parancsno- kaival – Hamburg harc nélküli átadása – A „Cap Arcona” tragédiája a Lübecki-öbölben – Egy névtelen szerző naplója: Tömeges szexuális erőszak Berlinben – Tárgyalások Mont- gomery tábornaggal az Északnyugat-Németországban har- coló egységek részleges kapitulációjáról	
1945. május 4.	137
Északnyugat-Németország, Dánia és Hollandia kapitulá- ciójának aláírása – További hadseregcsoporthoz és hadseregek részkapitulációja – Az Obersalzberg elfoglalása – Látogatók a Berghofban: Lee Miller és Klaus Mann – Köln főpolgár- mesterévé nevezik ki Konrad Adenauert – Mindennapok a romok között – Helmut Schmidt, a hadifogoly – A „Rajna- réti táborok” – Hans Frank elfogása – A dachauai „különleges elbánásban részesülő foglyok” kiszabadulása	
1945. május 5.	171
Az „ügyvezető birodalmi kormány” megalakulása – A prágai fel- kelés – A németek „spontán” elűzésének kezdetei – Eisenhower felhívást intéz a „displaced person”-ökhöz – A kényszermun- kások sorsa – A DP-k repatriálása – A zsidó DP-k – A maut- hauseni koncentrációs tábor felszabadítása: Simon Wiesenthal	
1945. május 6.	196
Von Friedeburg és Jodl tárgyalásai Reimsben – Heinrich Himmler menesztése – A helmbrechtsi halálmenet – Halál- menetek a „Harmadik Birodalom” végnapjaiban – A breslauer „erődítmény” kapitulációja – A németek elűzése Breslauból – Az SPD újjáalapítása Hannoverben: Kurt Schumacher – Lengyel páncélosok Jeverben	

1945. május 7.	228
A feltétel nélküli kapituláció aláírása Reimsben – Marlene Dietrich Bergen-Belsenben – A két Dietrich-nővér – Az utolsó tömegmészárlás Amszterdamban – A német megszállók uralma Hollandiában – A Frank család sorsa	
1945. május 8.	248
A feltétel nélküli kapituláció megisméltése Berlin-Karlshorstban – Lemondjon-e a Dönitz-kormány? – A német ellenállás beszüntetése – A „tisza Wehrmacht” legendájának megszületése – Az altausseei sóbányában tárolt rablott műkincsek biztonsága helyezése – Josef Terboven öngyilkossága Oslóban – Norvégia német megszállásának vége – Győzelmi ünnepek: a „Victory Day” Európában	
Epilógus	269
1945. május 8-a: összeomlás vagy felszabadulás? – A Dönitz-kormány végnapjai – A Bad Mondorf-i interrogation camp – A náci idők háritása és elfojtása – Vég és kezdet egyszerre	
Jegyzetek	291
Bibliográfia	341
Köszönetnyilvánítás	359
Képek jegyzéke	360
Névmutató	361

A Német Birodalom 1945 májusában

ELŐSZÓ

Erich Kästner, az író az alábbi bejegyzést tette naplójába 1945. május 7-én: „Zavarodott emberek járkálnak az utcán. Idegesíti őket a történelemoktatásban beállt rövid szünet. Irritálja őket a már-nem és a még-nem között feltáruló űr.”¹ Erről az időszakról, a „már-nem”-ről és a „még-nem”-ről szól ez a könyv. A régi rend, a nemzetiszocializmus uralma összeomlott; az új rend, a megszálló hatalmaké nem öltött még szilárd alakot. A kortársak közül sokan mélyreható élettörténeti cezúraként élték meg a Hitler halála (1945. április 30.) és Németország feltétel nélküli kapitulációja (1945. május 7./8.) között eltelt napokat: ez volt a sokat emlegetett „nulladik óra”.² Mintha a szó szoros értelmében véve megálltak volna ekkor az órák. „Roppant furcsa érzés újságok, naptár és határidők nélkül, úgyszólván az időn kívül élni” – jegyezte fel naplójába egy berlini nő május 7-én. „Időtlen az idő, úgy folyik, mint a víz, óramutató gyanánt az idegen egyenruhába bújt férfiak szolgálnak.”³ Az „időnkívüliségnek” ez az érzése uralja 1945 májusának első napjait.⁴

Pedig sodró erejű, drámai események zajlottak éppen ezekben a napokban. „Egyik szenzáció követi a másikat! Egymást érik az események!” – jegyezte fel naplójába május 5-én egy bírósági felügyelő a Laubach nevű hesseni városkában. „Berlint elfoglalták az oroszok! Hamburg az angolok kezén! (...) Olaszországban és Nyugat-Ausztriában kapituláltak a német csapatok. Ma délelőtt életbe lépett a hollandiai, dániai és északnyugat-németországi német haderő kapitulációja is. Összeomlás minden fronton.”⁵

Olyan hirtelen, olyan sebesen zajlott le ez az összeomlás, hogy roppant nehéz dolguk volt a korabeli megfigyelőknek, ha meg akarták őrizni az áttekintést, és csakugyan nyomon akarták követni az eseményeket. Sokakból megdöbbenést, sőt hitetlenkedést váltott ki a drámai fordulat. „Újra meg újra a fejéhez kap az ember, hogy megbizonyosodjon róla: nem csupán álom ez az egész” – jegyezte meg május 7-én a württembergi liberális politikus, Reinhold Maier.⁶

Tovább fokozta a zavart az a körülmény, hogy a végnapjait élő „Harmadik Birodalom” egyes részein más-más módon ért véget a háború, és így más-más módon éltek meg ezeket a napokat az emberek is.⁷ Míg a meghódított nyugati területeken sok helyütt felszabadítókként üdvözölték a szövetségeseket, addig a keleti országrészekben az oroszokkal szemben táplált félelem volt az uralkodó. Alapvető szerepet játszott ebben az években át sulykolt antibolsevik ellenségkép mellett az a körülmény, hogy sokan tudtak a Szovjetunió ellen vívott megsemmisítő háború során elkövetett német bűntettekről. Míg nyugaton sok katona többé-kevésbé készségesen adta meg magát a briteknek és az amerikaiaknak, addig a Wehrmacht alakulatai a keleti fronton egészen a legutolsó pillanatig elkeseredett ellenállást tanúsítottak a Vörös Hadsereggel szemben. Hamburg például harc nélkül megadta magát május 3-án, Breslauban viszont egészen május 6-ig folytak a harcok. Közben a felszabadított városokban és régiókban megkezdődött már a politikai élet újjászervezése, Hollandia, Dánia és Norvégia még május első napjaiban is német megszállás alatt állt, és a Cseh-Morva Protektorátusban is csak a május 5-i prágai felkelés vetett véget a megszállók uralmának.

Miközben sok német úgy érezte, hogy megállt az idő, valójában élénk mozgás zajlott az utakon, hatalmas embertömegek vándoroltak ide-oda. A koncentrációs táborok foglyainak halálmeneteit rendezetlenül visszavonuló Wehrmacht-egységek és

menekültkaravánok, a hadifoglyok menetoszlopait felszabadított kényszermunkások és hazatérő kibombázottak tömegei keresztették, úgyhogy valóságos népvándorlásról számoltak be a szövetségesek megfigyelői. „Olyan benyomása támadt az embernek, mintha egy hatalmas hangyabolyba piszkált volna valaki” – emlékezett vissza Ivone Kirkpatrick, a brit diplomata.⁸ Fontos célja ennek a könyvnek az, hogy szemléltesse az események kaotikus és ellentmondásos lefolyását.

Elválaszthatatlan részét képezi ennek a nyolcnapos közjátéknak Karl Dönitz Flensburgban székelő kormánya. Maga Hitler nevezte ki utódjául a főtengernagyot, és őt terheli a felelősség azért, hogy még a diktátor öngyilkossága után is egy teljes hétig elhúzódott a háború. Dönitz terve – részleges kapitulációk a nyugati fronton, és ezzel egyidejűleg a Szovjetunió ellen vívott háború folytatása – nemcsak azt a célt szolgálta, hogy a lehető legtöbb német civil és katona menekülhessen a brit és amerikai vonalak mögé, hanem egyszersmind megpróbált viszályt kelteni a Hitler-ellenes koalíció tagjai között. Jelen könyv azt is igyekszik bemutatni, hogy miféle illúziók játszottak szerepet a Dönitz-kormány terveiben, és milyen lépések történtek a megvalósítás érdekében.

A Dönitz-kormány intermezzója azért is különösen tanulságos, mert ez a kormány mind személyi összetételében, mind programadó megnyilvánulásaiban kísérteties folytonosságot tanúsított a nemzetiszocialista rezsimmel, és a legcsekélyebb hajlandóságot sem mutatta arra, hogy felelősséget vállaljon a közelmúltban elkövetett bűnökért. De nem csupán a teljes nemzetiszocialista elitre, hanem a német lakosság nagy részére is jellemző volt ez a magatartás.

A Dönitz-kormány mint a német államiság utolsó maradványa mindazonáltal egyetlen apró szelete csupán ennek a nyolc napnak. Éppen ezért – a flensburgi enklávén túltekintve, és minden fontos témát szóba hozva – jelen könyv igyekszik megalkotni a politikai,

katonai és társadalmi események, illetve folyamatok részletgazdag panorámáját: szó esik tehát az utolsó harci cselekményekről és a halálmenetekről, a háború végén kitört öngyilkossági járványról, a német megszállás egészen az utolsó pillanatokig tartó szörnyűségeiről a különböző európai országokban, a németek első találkozásairól az idegen katonákkal, a Berlinben tömegesen elkövetett szexuális erőszakról, a hadifoglyok, a koncentrációs táborokból szabadult rabok és a „displaced person”-ök sorsáról, a németek korai, „vad” elűzéséről, a romok között zajló hétköznapokról és a tétova újrakezdésről, ami egyesek számára egy meredeken felívelő háború utáni karrier kezdete volt.

Mivel az itt elbeszélte eseményeknek a múltba visszanyúló okai és a jövőre kiható következményei voltak, az ábrázolás – mind visszafelé, mind pedig előre tekintve – több ízben áthágja a nyolc napos időhatárt. Szükségesnek mutatkozott továbbá egyes szereplők életpályájának és fejlődésének ábrázolása, portréjuk legalább vázlatos megrajzolása is. Az életrajzi miniatúrákkal váltakozó, nagy mélységélességű történelmi közelképekből pedig reményeim szerint végül kikerekedik a „Harmadik Birodalom” apokaliptikus bukásától a megszálló hatalom megszilárdulásáig vezető drámai átmenet érzékletes panorámája.

Jelen könyv gyakran és bőségesen idézi a kortársak naplóit, leveleit és visszaemlékezéseit. Mindenekelőtt a naplók bizonyultak nélkülözhetetlen forrásnak, mert bennük nyilvánul meg legközvetlenebbül a háború végének küszöbként való megtapasztalása.⁹ A lehető legellentmondásosabb érzelmek és benyomások keverednek ezekben az 1945 májusának első napjaiból származó szövegekben: egyrészt világvége-hangulat, másrészt az újrakezdés érzése.